

ВПЛИВ ФІЗИКО-МЕХАНІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК КОРЕНЕПЛОДІВ НА КОНСТРУКТИВНІ ПАРАМЕТРИ МЕХАНІЗМУ КОПІЮВАННЯ

Романченко В.М. к.т.н., доц.

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Теоретичні дослідження впливу фізико-механічних характеристик коренеплодів на конструктивні параметри механізму копіювання гичкозбиральної машини.

Постановка проблеми. Теоретичних досліджень визначення рівня навантаження на копії з урахуванням геометричних характеристик форми коренеплодів проведено недостатньо. Разом з тим, є важливим дослідження фізико-механічних властивостей цукрового буряку, що пов'язані з копіюванням голівок коренеплодів в напрямку зменшення навантаження на коренеплоди.

Аналіз останніх досліджень. Аналітичним оглядом літератури встановлено, що існуючі способи і технічні засоби копіювання голівок коренеплодів із застосуванням пасивних механізмів копіювання полозкового типу не повністю відповідають сучасним агротехнічним вимогам. Однією з основних причин цього є надмірне зусилля, що виникає в процесі взаємодії механізму копіювання з голівками коренеплодів і зумовлює вибивання їх з ґрунту [1].

Дослідженнями агрофізичних властивостей коренеплодів та оптимізацією параметрів гичкозрізуючих апаратів займався В.Я. Татянюк. Дослідженнями В.М. Булгакова створено теорію вільних поперечних коливань у ґрунті коренеплоду за вібраційного його викопування [2,3].

На основі проведеного аналізу відомих робіт доцільно провести дослідження в напрямку удосконалення процесу взаємодії механізму копіювання з коренеплодами, з метою зменшення зусилля на коренеплоди для запобігання їх вибивання з ґрунту.

Мета. Дослідити вплив фізико-механічних характеристик коренеплодів на їх стійкість у ґрунті. Розробити математичну модель стійкості коренеплодів у ґрунті яка дозволить дослідити залежність горизонтальної складової сили навантаження в широкому діапазоні зміни геометричних параметрів коренеплодів.

Результати досліджень. При дослідженні впливу фізико-механічних характеристик на стійкість, коренеплід розглянуто як жорстке тіло обертання, що розташоване в ґрунті (рис. 1).

При прикладанні навантаження з боку механізму копіювання гичкозбиральної машини коренеплід відхиляється від вертикального положення на величину S при $z = L$, залишаючись нерухомим на початку координат. Кожен вищерозташований переріз z коренеплоду відхиляється на величину S_z , яка пропорційна z .

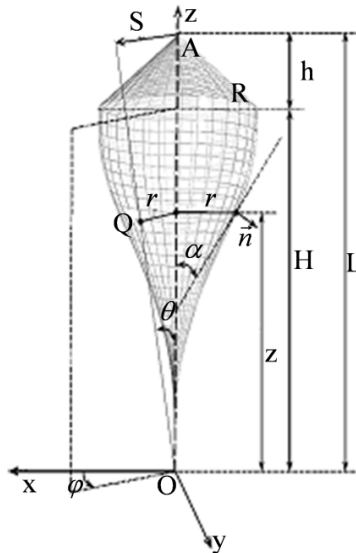

Рис. 1 – Розрахункова схема коренеплоду у вигляді тіла обертання:

L – довжина коренеплоду; h , H – довжина, відповідно, надземної і підземної частин; z – координата перерізу (в підземній частині змінюється від 0 до H); R – радіус перерізу при $z = H$; $Oxyz$ – система координат, яка пов’язана з коренеплодом; $Q(x, y, z)$ – точка на поверхні буряка; $\vec{n}(x, y, z)$ – нормаль на поверхні; φ, r, z – циліндричні координати; α – кут між дотичною до твірної та віссю OZ ; θ – кут відхилення коренеплоду при зміщенні

Форма підземної частини задається функцією $r = r(z)$. Довільно взята т. Q поверхні коренеплода задається декартовими координатами (x, y, z) або циліндричними (φ, r, z) , причому:

$$\begin{cases} x = r(z) \cos \varphi; \\ y = r(z) \sin \varphi; \\ z = z. \end{cases} \quad \begin{matrix} 0 \leq \varphi \leq 2\pi \\ 0 \leq z \leq H. \end{matrix} \quad (1)$$

Рівняння поверхні задається виразом $F(x, y, z) = x^2 + y^2 - r^2(z)$. Як вектор нормалі до поверхні прийнято одиничний вектор $\vec{n}$, який визначається за формулою:

$$\vec{n} = \left(\sqrt{1 + \left(\frac{dr}{dz} \right)^2} \right)^{-1} \left\{ \cos \varphi, \sin \varphi, -\frac{dr}{dz} \right\}, \quad (2)$$

де $dr/dz = \operatorname{tg} \alpha$, в загальному випадку $\alpha = \alpha(z)$, у випадку конічної форми поверхні коренеплоду – $r(z) = \mu z$, де $\mu = R/H$, $\alpha = \operatorname{const}$.

Елементарна площа поверхні поблизу т. $Q(\varphi, z)$ обчислюється за формулою:

$$d\omega = \frac{dz}{\cos \alpha} r(z) d\varphi = r(z) \sqrt{1 + \left(\frac{dr}{dz} \right)^2} dz d\varphi. \quad (3)$$

Під дією сили $\vec{P}$, яка прикладена в т. A в напрямку осі Ox , коренеплід обертається навколо осі Oy на кут θ . Вектор переміщення $\vec{u} = \vec{O}Q$ в рухомій системі задається такими координатами:

$$\vec{u}(\varphi, z) = \{r(z) \cos \varphi (1 - \cos \theta) + z \sin \theta, 0, -r(z) \cos \varphi \sin \theta + z(1 - \cos \theta)\}. \quad (4)$$

Вектор розподіленого навантаження, який діє на поверхню коренеплоду, визначається за формулою:

$$\vec{q} = -\sigma_n \vec{n} + f\sigma_n \vec{\tau} = \sigma_n (-\vec{n} + f\vec{\tau}), \quad (5)$$

де $\vec{\tau} = (\vec{n}(\vec{n}\vec{u}) - \vec{u}) / |\vec{n}(\vec{n}\vec{u}) - \vec{u}|$.

Момент сили $\vec{P} = (P_x, P_y, P_z)$ відносно осі Oy визначається як $M_{Oy} = zP_x - xP_z$. Момент розподіленого по поверхні коренеплоду навантаження $\vec{q}$ відносно осі Oy розраховується за формулою:

$$M_{Oy} = 2 \int_0^{\pi} \int_0^H [zq_x(\varphi, z) - r(z) \cos\varphi q_z(\varphi, z)] \cdot r(z) \sqrt{1 + \left(\frac{dr}{dz}\right)^2} dz d\varphi. \quad (6)$$

Форму підземної частини коренеплоду прийнято конічною, тому припускаємо, що $r(z) = \mu z + \rho(z)$, де $\rho(z)$ зумовлює відхилення від форми конуса. Проведемо теоретичні дослідження впливу відхилення поверхонь обертання від конічної форми на горизонтальну складову сили P_r згідно з означеною класифікацією (рис. 2).

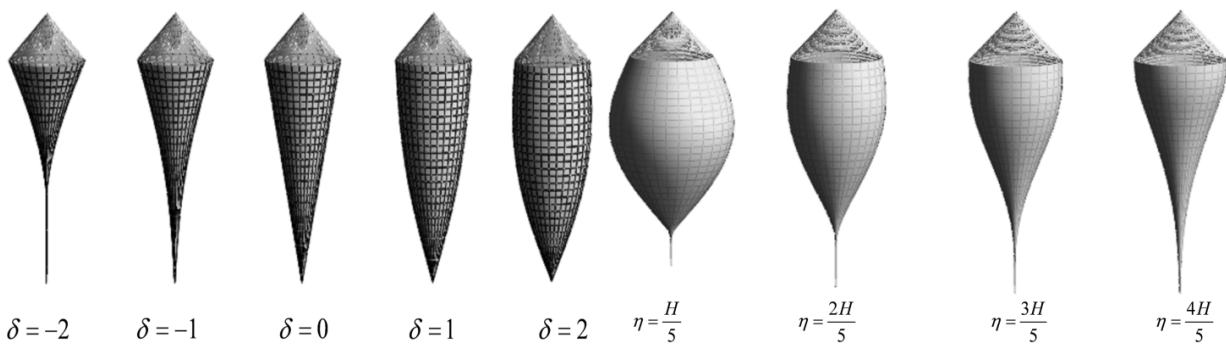

Рис. 2 – Варіанти коренеплодів згідно з прийнятою класифікацією та різними значеннями коефіцієнтів форми δ, η

На підставі досліджень (6) виявлено вплив зміни форми коренеплодів на горизонтальну складову сили P_r і побудовано графічні залежності вказаної сили від коефіцієнтів форми $\delta - P_r = f(\delta, S)$ та $\eta - P_r = f(\eta, S)$ при різних значеннях відхилення S (рис. 3). Аналізом отриманих залежностей встановлено, що випукла форма коренеплодів призводить до збільшення горизонтальної складової сили P_r (рис. 3, а). При збільшенні параметра η збільшується довжина вгнутої частини, а горизонтальна сила P_r зменшується (рис. 3, б).

Якщо поверхня підземної частини коренеплодів має конічну форму, то взявши суму навантажень на поверхні коренеплоду відносно осі y , з рівняння моментів навколо т. O визначено залежність горизонтальної сили P_r від відхилення S , яка після перетворень має такий вигляд:

$$P_r = -2L^{-1} \mu \sqrt{1 + \mu^2} \int_0^{\pi} \int_0^H [q_x(\varphi, z) - \mu \cos\varphi q_z(\varphi, z)] z^2 dz d\varphi. \quad (7)$$

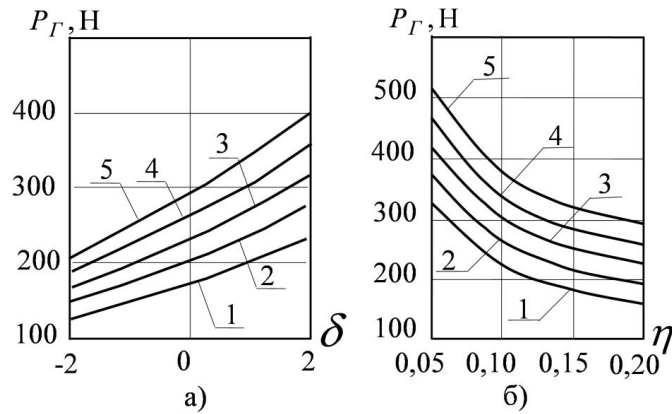

Рис. 3 – Залежності горизонтальної сили P_G від коефіцієнтів форми δ (а) та η (б) при відхиленнях: 1– $S=0,01\text{м}$; 2– $S=0,02\text{м}$; 3– $S=0,03\text{м}$; 4– $S=0,04\text{м}$; 5– $S=0,05\text{м}$

Якщо припустити, що $\theta \ll 1$ і $\sigma_n(\varphi, z)$ у всіх точках поверхні коренеплоду не є від'ємними, то інтеграл (7) можна визначити у замкнутому вигляді. Враховуючи складові вектора розподіленого навантаження $\vec{q}$:

$$\begin{aligned} q_x &= -\left(a + bz + cz\theta \cos\varphi \sqrt{1 + \mu^2}\right) \left\{ \cos\varphi / \sqrt{1 + \mu^2} + f \sin\varphi \right\}, \\ q_y &= -\left(a + bz + cz\theta \cos\varphi \sqrt{1 + \mu^2}\right) \left\{ \sin\varphi / \sqrt{1 + \mu^2} - f \cos\varphi \right\}; \\ q_z &= \left(a + bz + cz\theta \cos\varphi \sqrt{1 + \mu^2}\right) \mu / \sqrt{1 + \mu^2}, \end{aligned} \quad (8)$$

одержано залежність для розрахунку горизонтальної сили P_G , яка діє на елементарну площадку:

$$P_G = \frac{\mu H^3 \sqrt{1 + \mu^2}}{L} \left(\frac{4}{3} af + bHf + \frac{1}{L} c\theta\pi H(1 + \mu^2) \right), \quad (9)$$

де $a, \text{Н/м}^2$; $b, \text{Н/м}^3$ – коефіцієнти, визначені за експериментальними даними;
 f – коефіцієнт тертя ковзання;
 c – коефіцієнт пружності ґрунту, Н/м^2 ;
 $\theta = \arctg(S/L)$.

Реалізацією одержаної математичної моделі (рис. 4) встановлено, що найбільш впливовими показниками стійкості коренеплодів є їх висота розташування над поверхнею ґрунту h та довжина L . Так, при збільшенні показника h до 0,10м горизонтальна складова сила P_G зменшується від 400 до 150Н, при збільшенні довжини коренеплодів L до 0,5м горизонтальна складова сила P_G змінюється в межах 90Н до 490Н, що зумовлює відхилення коренеплодів S від вертикального положення в межах від 0,01 до 0,06м.

Встановлено, що в розглянутому діапазоні зміни параметрів коренеплодів відносна похибка при використанні (9) не перевищує 2%. Закономірність зміни сили P_G в функції відхилення верхівки коренеплоду, визначена згідно з (9), відрізняється від експериментальної на 5-8% (рис. 5), що є припустимим з урахуванням широкого діапазону зміни характеристик коренеплодів.

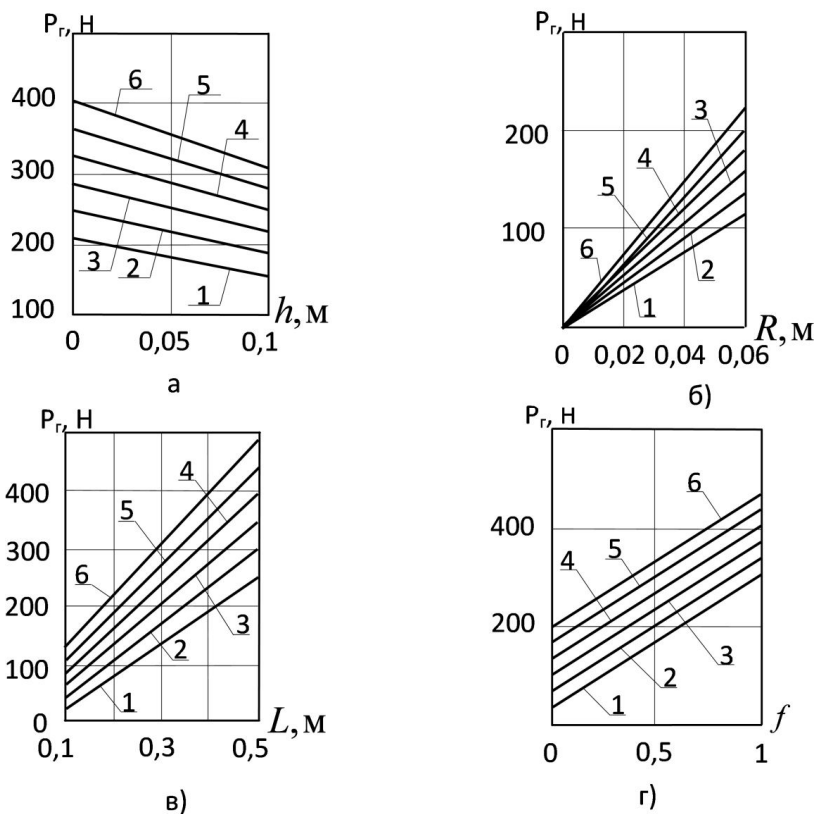

Рис. 4 – Залежності горизонтальної сили P_r від:

а) висоти розташування; б) радіусу; в) довжини коренеплодів; г) коефіцієнта тертя при відхиленнях: 1 – $S=0,01$ м; 2 – $S=0,02$ м; 3 – $S=0,03$ м; 4 – $S=0,04$ м; 5 – $S=0,05$ м; 6 – $S=0,06$ м

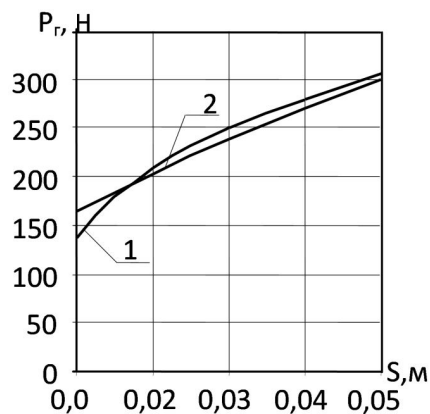

Рис. 5 – Залежності горизонтальної сили P_r від відхилення коренеплоду, S :

1 – за даними експериментів; 2 – згідно з (9)

Необхідно відмітити, що теоретично при $S = 0$ горизонтальна складова сили не може дорівнювати 0. За аналогією з тілом, яке переміщується по поверхні, його рух починається тільки після того, коли рушійна сила перевищує силу тертя спокою.

При дослідженні залежності P_r від висоти розташування коренеплодів над поверхнею ґрунту h відносна похибка складає 1,2% і зростає при збільшенні h . В цьому випадку довжина підземної частини коренеплоду зменшується, параметр μ (відношення радіуса конуса до його висоти) зростає, а це призводить до збільшення впливу нелінійних ефектів. При дослідженні P_r

від радіуса коренеплоду R відносна похибка складає 1,1% і зростає при збільшенні R внаслідок збільшення впливу нелінійного ефекту. Враховуючи вище сказане слідує вимога до механізму копіювання про зниження бокового зусилля P_G при копіюванні високо розташованих коренеплодів без зниження якості копіювання.

Висновки. Аналіз математичних залежностей, які описують процес копіювання коренеплодів, показав багатофункціональний зв'язок геометричних параметрів механізму копіювання з режимом його роботи, а також агрофізичними властивостями гички і коренеплодів.

Дослідженнями створеної математичної моделі, встановлено, що найбільший вплив на стійкість здійснює довжина коренеплоду L та висота його розташування над ґрунтом h . При збільшенні h до 0,10 м горизонтальна складова сила P_G навантаження зменшується від 400 до 150 Н. При збільшенні L до 0,5 м сила P_G змінюється в межах від 90 Н до 490 Н, що зумовлює відхилення коренеплодів S від вертикального положення від 0,01 до 0,06 м.

Список використаних джерел

1. Аванесов Ю.Б. Уборка сахарной свеклы в сложных условиях / Ю. Б. Аванесов //Сахарная свекла. – 1983. – №8. – С. 10–15.
2. Татьяна Н. В., Бирюкова А. И., Исследование некоторых агрофизических свойств сахарной свеклы. //Труды УкрНИИСХОМ, – Харьков. - 1967. Вып. IV – С. 5–11.
3. Сільськогосподарські машини. Основи теорії та розрахунку / [Войтюк Д. Г., Барановський В. М., Булгаков В. М., та ін.]; за ред. Д. Г. Войтюка. – К.: Вища освіта, 2005. – 464 с.

Аннотация

ВЛИЯНИЕ ФИЗИКО-МЕХАНИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК КОРНЕПЛОДОВ НА КОНСТРУКТИВНЫЕ ПАРАМЕТРЫ МЕХАНИЗМА КОПИРОВАНИЯ

Романченко В.Н.

Теоретические исследования влияния физико-механических характеристик корнеплодов на конструктивные параметры механизма копирования ботвоуборочной машины.

Abstract

INFLUENCE PHYSICAL AND MECHANICAL DESCRIPTIONS OF ROOT CROPS ON THE STRUCTURAL PARAMETERS OF COPY MECHANISM

V. Romanchenko

Theoretical researches influence physical and mechanical descriptions of root crops on the structural parameters mechanism printing-down haulm gatherer.